

Miksi tarvitaan erilaisia kommentaareja?

Timo Eskola, dosentti

Kommentaarisarjoja eli Raamatun selitysteoksia on kymmenittäin. Tältä sivustolta löytyvässä listassa esitellään yli 20 STI:n kirjastosta löytyvää sarjaa. Opiskelijana saattaa pohtia, mihin ihmeeseen tarvitaan niin suuri määrä eri kommentaareja. Eikö kreikan teksti ole selitetty samalla tavalla jokaisessa selitysteoksessa? Kuinka paljon eri tulkinnat jakeista voivat poiketa toisistaan?

Kommentaarit (ja jopa sarjat) poikkeavat toisistaan erittäin paljon. Joissain teoksissa selitetään kieltä ja lauseiden merkitystä runsaasti – toisissa taas ei juuri lainkaan. Vanha saksalainen Meyerin sarja KEK (*Kritisch-exegetischer Kommentar*) keskittyy usein kreikan selittämiseen. Samaa voidaan sanoa parhaista englanninkielisistä sarjoista (*Word*, *NIGTC*). Suomalaisessa punakantisessa SUTS:issa selitetään alkukieltä kohtalaisesti (vaihtelee teoksittain), *Jukka Thurénin* omassa sarjassa (Sley-kirjat) taas erittäin paljon. Eri kommentaareja tarvitaan ensinnäkin siksi, että joka teoksessa ei kiinnitetä huomiota samoihin asioihin tai sanoihin. Jokainen selittäjä on jonkin asian eritystuntija, mutta ei tietenkään “kaikkien alojen asiantuntija”. Takavuosina kommentaarit jakautuivat kieltä tarkasteleviin eksegeettisiin ja sanomaan keskittyviin homileettisiin selitysteoksiin. Nykyään laajoissa kirjoissa käsitellään usein molempia puolia, ja teoksia luokitellaan hieman toisenlaisin perustein.

Vanhat sarjat ovat usein koulukuntasidonnaisia (tai ehkä kaikki ovat sitä tavallaan). Edellä mainittu KEK on perin liberaali (ja samoin *Hermeneia*, johon on käännetty teoksia siitä ja EKK:sta). Sarjan kirjoittajat edustavat usein äärimmilleen vietyä historiallis-kriittistä tekstien paloittelua. Esimerkiksi Haenchenin Apostolien tekojen kommentaarin lähdekritiikki oli niin ankaraa, että sen jälkeen juuri kukaan ei uskaltanut kirjoittaa uutta kommentaaria (kuin vasta 2000-luvulla). Teologia jää kyseisissä kirjoissa usein sivuasemaan. Pahimman esimerkin tällaisesta lähestymistavasta tarjoavat Eduard Schweizerin evankeliumikommentaarit (alun perin sarjassa *Das Neue Testament Deutsch*), jotka on myös suomennettu. Ne sisältävät lähinnä koosteen evankeliumien muotokriittisestä ja redaktiokriittisestä analyysistä. Historian Jeesuksen sanoma jää lähes kokonaan sivuun.

“Historiallis-kriittisten” kommentaarien vastapainona toimivat anglo-saksisen maailman “evangelical” -linjan sarjat, kuten *NICNT* ja *NIGTC*. Niissä pyritään selittämään toisaalta historian Jeesuksen opetusta (evankeliumikommentaarit), toisaalta kirjeiden teologiaa. Haenchenin Apostolien tekojen kommentaarin vastineeksi nousi F.F. Bruce'n hyvin toisenlainen, historiallisesti painottunut teos. Nykyään monet sarjat ovat eksegeettisesti varsin korkeatasoisia. Niiden teologia tosin sijoittuu yleensä reformoidun teologian jollekin laidalle, koska englanninkielisen maailman kirkkokunnista useimmat ovat kalvinistisia – alkaen Anglikaanikirkon teologiasta. Uusia sarjoja on runsaasti, esimerkiksi *Zondervan*, *Pillar*, *Paideia*, *Baker* ja *Abingdon*.

Kaikkein eniten kommentaarit eroavat toisistaan kuitenkin tulkintahorisonttinsa osalta. Kun esimerkiksi New Perspective on Paul -koulu sai valtaa Sandersin luoman tulkintaohjelman myötä, eräät kirjoittajat ryhtyivät kirjoittamaan Paavalin kirjeistä kommentaareja uuden (luterilaista tulkintaa vastustavan) näkemyksen mukaisesti. Tällaiseen työhön ryhtyi tietoisesti muun muassa James Dunn laajassa Roomalaiskirjeen kommentaarissaan (*Word*). Koska suurin osa englanninkielisistä kommentaareista on lisäksi teologialtaan kalvinistisia, tämä vaikuttaa sisältöön. Monissa teoksissa painottuvat liittoteologia ja predestinaatio-oppi. Tämä on silmiinpistävää etenkin Paavalin kirjeiden selitysteoksissa (lähes kaikissa). Yllättävää on, että jopa luterilaisen Concordia -sarjan Gal. kommentaari (A. Das) on liitonomistinen – ja siten jännitteessä perinteisen luterilaisen tulkinnan kanssa. Eräässä mielessä Sandersin mentyä muodista kommentaarit pitäisi jälleen kirjoittaa uusiksi, nyt Wrightin luoman uuden Jeesus-tutkimuksen paradigman (exile-restoration) mukaan.

Perinteisiä teologialtaan luterilaisia kommentaareja on melko vähän (koska useimmat tulevat Saksasta ja ovat historiallis-kriittisiä). Suomessa SUTSia ei hyvällä tahdollakaan voi pitää

luterilaisena. Nikolaisen oma sarja tosin ehkä säilyttää jotain luterilaisesta tulkinnasta. Saksassa on julkaistu perinteisempi *Bibel-Kommentar: Edition C*, jossa esimerkiksi G. Maier tuo esille luterilaista näkökulmaa. Lisäksi saksan taitoiset voivat aina silmällä *Schlatterin* vanhaa syvällistä teossarjaa. Norjasta löytyy herätysliikkeiden piirissä kirjoitettu sarja *Bibel-verket* (Luther Forlag), mutta sitä luetaan meillä kieliongelmiin takia melko vähän. Yhdysvalloissa on alettu julkaista edellä mainittua Concordia -sarjaa *Concordia Commentary Series* (Missouri-synodi). Perinteisen homileettisen sarjan puolestaan tarjoaa *Kretzmann: Popular Commentary of the Bible*. Sarja on saanut jälleen ajankohtaisuutta, koska sen dogmaattinen ote sopii yllättävän hyvin eksegetiikan ja systemaattisen teologian uuteen yhteyteen (ks. alla).

Edelleen katoliset kommentaarit poikkeavat protestanttisista teoksista melko selvästi. Niiden aihepiireissä painottuvat kirkon perinnettä (kirkkoisia), kirkkoa itseään, liturgiaa ja kirkon käytäntöä koskevat aiheet – tosin eksegeettisiä yksityiskohtia unohtamatta. Sarjoina esim. *Herder, Anchor* (osa), *EKK* (osa), *Catholic Commentary on Sacred Scripture*, sekä *Sacra Pagina*. Viimeksi mainittu tavoittelee parhaiden protestanttisten sarjojen akateemista tasoa (tekijöinä mm. Harrington, Matera, Johnson, Donahue, Byrne, Collins).

Eksegetiikka ja systemaattinen teologia alkavat löytää uudelleen toisiaan monissa kommentaarisarjoissa. Niistä kuuluisin on *Brazos Theological Commentary on the Bible* -sarja, joka yhdistää näköaloja rohkeasti. *The Two Horizons Old Testament / New Testament Commentary* keskittyy puolestaan tulkintahistoriaan, kuten tekee *Blackwell Bible Commentaries*. *Ancient Christian Commentary on Scripture* taas tuo esille kirkkoisien kommentointia raamatunkohtiin (hieman katkelmallinen).

Myös metodisia uudistuksia on tapahtunut. Selkeimmin tämä näkyy retoriikan ja sosio-retorisen otteen kohdalla. *Ben Witherington III* on kirjoittanut oma sarjan, joka keskittyy pääsääntöisesti sosio-retoriseen tarkasteluun (kattaa koko UT:n). Eräillä kustantajilla on lisäksi yksittäisiä sosio-retorisia selitysteoksia, kuten Eerdmans (*Socio-Rhetorical Commentary*) ja Fortress (*Social-Science Commentary*; Malinan sarja). *Paideiasta* löytyy puolestaan narratologista analyysiä.

Kommentaarin kirjoittaminen on vaikea laji. Alalla on vuosien mittaan noussut esiin eräitä yksittäisiä kommentaareja, joita arvostetaan toisia enemmän. Osa näistä on julkaistu erillisenä, osa taas sarjoissa. Mallin antaa vanha Barthin Roomalaiskirjeen kommentaari, joka on elähdyttänyt kalvinistien ajattelua. Bruce'n yllä mainittu teos (Ap.t.) on saanut klassikon aseman. Uusista Ap.t. kommentaareista eturiviin nousee Eckhard Schnabelin teos (Zondervan). Matteuksen kommentaareista tärkeänä pidetään R.T. Francen teosta (NICNT), mutta ala odottaa uuden perspektiivin mukaista kommentaaria (N.T. Wrightilta löytyy vain suurelle yleisölle suunnatut kansankommentaarit; *Matthew for Everyone* on kyllä luonteestaan huolimatta teologisesti antoisa). Markusta taas käsittelevät hyvin Joel Marcus (Anchor) ja R.T. France (NIGTC). Luukkaan osalta esiin nousevat Joel Green (NICNT) ja Craig Evans (NIBC). Johanneksen kohdalla viitataan usein Beasley-Murrayn teokseen (Word). Onneksi Suomessa voi turvautua Thuréniin ja Rantaan.

Roomalaiskirjettä käsittelee oivallisesta luterilaisesta näkökulmasta Peter Stuhlmacher (alun perin NTD; käännetty yksittäisenä englanniksi; taustalla tübingeniläisen Otto Michelin perusteellinen KEK-kommentaari). 1. Korinttilaiskirjeen kommentaareista Anthony Thiseltonin kirja on ylitse muiden (NIGTC). Gal. on jäänyt hieman pimentoon (ja Lutherin suunnattoman järkäleen varjoon) ja kommentaareja vaivaa liitonmisteinen New Perspective on Paul; huom. kuitenkin Schreiner (Zondervan). Fil. kommentaareista kannattaa noteerata Hawthornen teos (Word). Heprealaiskirjeen kommentaareista esiin nousee William Lanen pikkutarkka kaksiosainen kirja (Word). Ilmestyskirjan parhaita kommentaareja on melko uusi G.K. Bealen teos (NIGTC).

Oman lukunsa muodostavat selityksraamatut. Suomessa Uuden testamentin lyhyesti selitettynä julkaisi Sley-kirjat. Juuri markkinoille on tulossa puolestaan Antti Laaton kokoama suuri viisiosainen Vanhan testamentin selityksraamattu (n. 5000 sivua; Perussanoma).